

MUSİQİ TƏRBİYƏSİNƏ KOMPLEKS MÜNƏSİBƏT

Sevda ALMURADOVA

Hər bir pədaqoji sistem özündə məqsədi, məzmunu, metodları, uşaq fəaliyyətinin təşkil formalarını, tərbiyə və didaktik proseslərə rəhbərliyi özündə birləşdirir.

Bütün bu qeyd olunanlar bir-birilə qarşılıqlı əlaqə olub, tərbiyənin vahid kompleks vasitəsinə təşkil edir. Bu komponentlərdən birinin dəyişməsi digər komponentlərə də öz təsirini göstərir.

Musiqi-estetik tərbiyəsinə kompleks yanaşma aşağıdakılardan ibarətdir:

- musiqi tərbiyəsi uşağın mənəviyyatını zənginləşdirməli, əqli və fiziki fəaliyyətləri fəallaşdırmalıdır;
- ətraf reallığa estetik münasibət tərbiyəsi uşağın həyatla əlaqəsini yaratmalıdır;
- musiqi fəaliyyətinin metodları və məzmunu onun tərbiyə, təlim və inkişaf funksiyalarının valideyni təmin etməlidir;
- müxtəlif məşğələlər (ənənəvi, tematik, kompleks) fəallaşdırmalıdır;
- məşğələlər, oyunlar, bayramlar, sərbəst fəaliyyət məktəbəqədər uşaqların hərtərəfli ümumi bədii tərbiyəsinin inkişafına öz təsirini göstərməlidir.

Musiqi tərbiyəsinə kompleks yanaşma sistemli-struktur əlaqələr yaradıldıqda həyata keçirilə bilər. Musiqi tərbiyəsi sistemi müxtəlif və mürəkkəb tərkib hissələrdən ibarətdir. Bu sistemə tərbiyə olunana müəllimin təcürbəsindən ötürülməsi, uşağın fəaliyyəti, tərbiyə vasitələri (ilk növbədə musiqi incəsənəti), uşağın musiqi fəaliyyətinin növləri və forması aid edilə bilər.

Bir sıra Avropa ölkələrində müxtəlif müasir və maraqlı musiqi tərbiyəsi sistemləri yaradılmışdır. Bunlardan ilkin olaraq Avstriya bəstəkarı Karl Orfün sistemini qeyd etmək olar. K.Orf öz pədaqoji fəaliyyətində şəxsiyyətin yaradıcılıq potensialının inkişafına xüsusi diqqət yetirir. Onun "Şulverk" adlanan metodik vəsaitində deyilir ki, müəllim uşaqda yaradıcılıq keyfiyyətini, yaradıcılıq təfəkkürünü yaratmalıdır. Sənaye dünyasında insan yaratmaq istəyir. Ona bu işdə kömək etmək lazımdır.

Kiçik yaşlarda uşaqlarda yaratmaq arzusunun tərbiyə etməklə onların gələcəkdə yaradıcı insan kimi formalaşmasına böyük təsir göstərə bilər.

K.Orf keyfiyyətli uşaq musiqi alətləri və xalq mahnılarından ibarət xüsusi metodik vəsait də yaratmışdır. Bu uşaq musiqi alətlərindən metalofonlar, kselofonlar, zərb alətlərini, nəfəs alətlərini göstərmək olar. Macar bəstəkarı Zoltan Kodainin də yaratdığı yeni musiqi təlimi sistemi də çox maraqlıdır. Onun əsasını xorfa oxuma təşkil edir. Z.Kodainin fikrincə səs ən gözəl alətdir və kütləvi musiqi mədəniyyəti üçün çox vacib bir vasitədir. Onun fikrincə musiqi tərbiyəsinə instrumental musiqisində uşaq bağçalarında istifadə etmək məsləhət görülməlidir və məhz bu yaşlardan

başlayaraq vokal musiqisindən istifadə etmək daha məqsədə uyğundur.

Fikrimizcə, bu o qədər də düzgün yanaşma deyil və məktəbəqədər uşaqlar da vokal musiqisi ilə bərabər eyni zamanda musiqinin digər janrı ilə tanış olmalıdırlar.

Uşaqların musiqi tərbiyəsinə böyük rus bəstəkarı və pədaqoji D.B.Kobalalevskinin çox böyük əməyi olmuşdur. Onun yaratdığı sistemdə bəstəkar fəal musiqi qavramasından istifadə edərək uşaqlarda incəsənət əsərlərinə maraqlı oymaqla əsas məqsəd kimi götürülür. Dahi pədaqoji, bəstəkar D.B.Kabalevskinin fikrincə uşaqlar takca musiqini dinləməlidirlər, eyni zamanda musiqinin xarakterinə görə sevinə bilməyi, kədərilməyi də bacarmalıdır. Bəstəkar musiqi dinləməyə də xüsusi diqqət verməyi məsləhət görür. Bəstəkarın fikrincə uşaqlar kiçik yaşlarından başlayaraq mahnı, rəqs və marş janrları ilə asandan çətinə, sadədən mürəkkəbə pədaqoji prinsipindən istifadə etməklə tanış etmək lazımdır. Əlbəttə ki, ümumtəhsil məktəbləri üçün nəzərdə tutulmuş bu təlimi sistemini olduğu kimi məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinə tətbiq etmək də düzgün deyildir.

Azərbaycanda da keçən əsrin 70-80-ci illərində ümumtəhsil məktəbləri və məktəbəqədər tərbiyə müəssisələri üçün yeni musiqi təlimi sistemi yaradılaraq bir neçə il ərzində eksperiment keçirilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanda professor O.Rəcəbovun rəhbərliyi altında məktəbəqədər uşaqlar üçün yaradılmış musiqi təlimi sistemində də probleme kompleks yanaşma əsas götürülmüşdür. Bu sistemdə əsasən Azərbaycan uşaq xalq və bəstəkar musiqi nümunələrindən istifadə etmək məsləhət görülməklə bərabər onlardan mahnı oxuma, rəqs etmə, müxtəlif didaktik oyunlarda, bayramlarda istifadə etmək imkanları da nəzərə alınmışdır. Sistemin yaradıcıları uşaqların müxtəlif musiqi fəaliyyətləri arasında da məntiqli əlaqələr yaratmaq üçün tərbiyəsinə kompleks şəkildə yanaşmadan da istifadə olunmuşdur.

Uşaqların musiqi vasitəsilə hərtərəfli və harmonik inkişafı ilə əlaqədar aşağıdakı prinsiplər məsələləri qeyd etmək olar:

1. Musiqi - estetik fəaliyyətin ətraf aləmlə və müasirliklə əlaqəsi. Musiqi səslənən zaman uşaqda xoş əhval-ruhiyyə yaranır, yaxud duyğulanır.
2. Uşaq musiqi ifasına qulaq asır və ən parlaq musiqi ifadələrini qeyd edir. Uşaqlar heyərlənməyi, musiqiyə təəcüblənməyi, onun əhval-ruhiyyəsini başa düşməyi bacarırlar. Uşaq nə qədər çox musiqi dinləyirsə bir o qədər çox musiqi inkişafı da çox şaxələnir.
3. Uşaq bağçalarında uşaqlar 2 aylarından başlayaraq 6 yaşına qədər musiqi tərbiyəsilə əhatə

olunur. Bu dövrdə musiqi inkişafı yaş həddinə uyğun olaraq asandan çətinə doğru yüksəlir. Uşaq bağçaları üçün yazılmış proqramlarda tərbiyə olunanın yaş məsələlərinə uyğun uşaqların musiqiyə estetik münasibətləri, musiqi və yaradıcılıq bacarıqlarının inkişafı, hansı bilikləri qazanacağı, vərdisləri öz əksini tapmışdır.

4. Uşaqların musiqi tərbiyəsinin vacibliyi. Əlbəttə ki, uşaqların fərdi xüsusiyyətləri müxtəlif olduğu kimi təlimin nəticələri də müxtəlif olur. Lakin hər bir uşaq proqramda göstərilmiş müəyyən bilik, bacarıq və vərdislərə yiyələnməlidirlər. Belə ki, əsas məqsəd - uşaqların hərtərəfli inkişafıdır.

Bütün bu qeyd olunan məsələlər uşaqların tərbiyəsi işində öz əksini tapır. Uşaq bağçalarında musiqi digər incəsənət növləri ilə birlikdə tərbiyə olunanları həmişə əhatə edir.

Uşaqlar təkcə xüsusi məşğələlərində incəsənətlə əhatə olunurlar. Musiqi və şeirlər bayramlarında böyük və uşaqlar tərəfindən ifa olunurlar. Məşğələ otağının gözəl tərtibatı uşaqların emosionallığını bir qədər artırır. Uşaqların öz gəlincikləri və oyuncaqları ilə səhnəciklərdə iştirakı da onların emosionallığının artmasına səbəb olur. Bu səhnəciklərdə onlar oxuyurlar, oynayır, rəqs edirlər, şeir söyləyirlər, bir sözlə eyni vaxtda müxtəlif fəaliyyətlərdə iştirak edirlər ki, bu da onların bədii inkişafına xüsusi təsir göstərir.

Beləliklə, proqram uşaqların fəaliyyətinin müxtəlif şərait və təşkilatı formalarında yerini, məzmununu göstərir.

Azərbaycanda mövcud olan "Uşaq bağçalarında tərbiyə" proqramlarının giriş hissəsində estetik, xüsusilə də musiqi tərbiyəsinin ümumi məzmunu xarakterizə olunur.

Musiqi tərbiyəçiləri təlim ilinin sonunda, məktəbə uşaqların estetik inkişafının səviyyəsində diqqət

Nö	Musiqi fəaliyyətinin növü	Alına biləcək nəticələr
1	Musiqi dinlənilməsi fəaliyyəti	Musiqi əsərinin qavranılması baş verir
2	İfaçılıq fəaliyyəti	mahnı oxunulur, rəqs edilir, uşaq musiqi alətlərində çalınır, xorda və yallılarda iştirak edilir.
3	Yaradıcılıq	Sadə melodiyalar improvizə edilir, yanmıç melodiyalar sona çatdırılır, musiqinin obrazları uşaqlar tərəfindən əl və bədən hərəkətləri ilə təsvir edilir

Uşaq bağçalarının orta, böyük və məktəbə hazırlıq qruplarında musiqi fəaliyyəti aşağıdakı tərkib hissələrindən ibarət olur:

1. Musiqi dinlənilməsi (üç mövzuda).
2. Mahnı oxuma. Musiqi eşitmə və səs qabiliyyətini inkişaf etdirmək üçün mahnıların ifa olunması, mahnı yaradıcılığı;

yetirməli, məktəbə hazırlıq dövrünü xüsusilə diqqət mərkəzində saxlamalıdır. Beləliklə bağça və məktəb arasında əlaqələr də yaradılmış olur.

Proqramın digər bölmələrində estetik yanaşma öz əksini tapır və burada tərbiyəçilərə müxtəlif incəsənət nümunələrindən istifadə yolları göstərilir. Proqramda olan "Bayramlar və əyləncələr" bölməsində müxtəlif bayram günlərində və əyləncələrin tətbiqi prosesində uşaqların mənəvi-estetik münasibətlərinin səviyyələri öyrənilir.

Müxtəlif növ əyləncələrdə belə uşaqlar yeni-yeni musiqi janrları ilə tanış olurlar ki, bu da onların musiqi inkişafına musiqi dünyaya görüşünə müsbət təsir göstərir.

Proqramda olan "Sərbəst bədii fəaliyyət" yanm bölməsində musiqi tərbiyəçiləri xüsusi diqqət yetirməlidirlər. Fəaliyyət sərbəst adlansa da bu uşaqların öz istəkləri ilə həyata keçirilir və əvvəlcədən proqramlaşdırılır. Lakin bu o demək deyildir ki, burada tərbiyəçilərin rolu nəzərə alınmır. Belə ki, bu məşğələlər də bilavasitə tərbiyəçilərin rəhbərliyi və nəzarəti altında aparılır.

Bunun üçün uşaqlar üçün əlverişli şəraitlər yaradılmalıdır. Yəni, bu fəaliyyətin həyata keçirilməsi üçün xüsusi yer ayrılmalı, uşaq musiqi alətləri, musiqili-didaktik oyunlar, rəqs üçün paltarlar təmin olunmalıdır. Uşaqlar uşaq musiqi alətlərində çalmağı, onlara məlum olan melodiyaları ifa etməyi, hətta özlərinin yaratdıqları melodiyaları zümzümə etməyi çox xoşlayırlar. Məzmunlu oyunlarda uşaqlar yer gəldikcə mahnılardan, rəqslərdən istifadə edirlər.

Uşaq bağçaları üçün tərbiyə proqramında eyni zamanda musiqi tərbiyəsinin vəzifələri, inkişafı, də musiqi tərbiyəsinin ümumi məzmunu xarakterizə etməyə çalışmaq lazımdır.

Uşaq bağçaları üçün tərbiyə proqramında eyni zamanda musiqi tərbiyəsinin vəzifələri, inkişafı, də musiqi tərbiyəsinin ümumi məzmunu xarakterizə etməyə çalışmaq lazımdır.

Uşaq bağçaları üçün tərbiyə proqramında eyni zamanda musiqi tərbiyəsinin vəzifələri, inkişafı, də musiqi tərbiyəsinin ümumi məzmunu xarakterizə etməyə çalışmaq lazımdır.

Uşaq bağçaları üçün tərbiyə proqramında eyni zamanda musiqi tərbiyəsinin vəzifələri, inkişafı, də musiqi tərbiyəsinin ümumi məzmunu xarakterizə etməyə çalışmaq lazımdır.

Uşaq bağçaları üçün tərbiyə proqramında eyni zamanda musiqi tərbiyəsinin vəzifələri, inkişafı, də musiqi tərbiyəsinin ümumi məzmunu xarakterizə etməyə çalışmaq lazımdır.

Uşaq bağçaları üçün tərbiyə proqramında eyni zamanda musiqi tərbiyəsinin vəzifələri, inkişafı, də musiqi tərbiyəsinin ümumi məzmunu xarakterizə etməyə çalışmaq lazımdır.

Uşaq bağçaları üçün tərbiyə proqramında eyni zamanda musiqi tərbiyəsinin vəzifələri, inkişafı, də musiqi tərbiyəsinin ümumi məzmunu xarakterizə etməyə çalışmaq lazımdır.

Uşaq bağçaları üçün tərbiyə proqramında eyni zamanda musiqi tərbiyəsinin vəzifələri, inkişafı, də musiqi tərbiyəsinin ümumi məzmunu xarakterizə etməyə çalışmaq lazımdır.

Uşaq bağçaları üçün tərbiyə proqramında eyni zamanda musiqi tərbiyəsinin vəzifələri, inkişafı, də musiqi tərbiyəsinin ümumi məzmunu xarakterizə etməyə çalışmaq lazımdır.

Uşaq bağçaları üçün tərbiyə proqramında eyni zamanda musiqi tərbiyəsinin vəzifələri, inkişafı, də musiqi tərbiyəsinin ümumi məzmunu xarakterizə etməyə çalışmaq lazımdır.

Uşaq bağçaları üçün tərbiyə proqramında eyni zamanda musiqi tərbiyəsinin vəzifələri, inkişafı, də musiqi tərbiyəsinin ümumi məzmunu xarakterizə etməyə çalışmaq lazımdır.

Uşaq bağçaları üçün tərbiyə proqramında eyni zamanda musiqi tərbiyəsinin vəzifələri, inkişafı, də musiqi tərbiyəsinin ümumi məzmunu xarakterizə etməyə çalışmaq lazımdır.

Uşaq bağçaları üçün tərbiyə proqramında eyni zamanda musiqi tərbiyəsinin vəzifələri, inkişafı, də musiqi tərbiyəsinin ümumi məzmunu xarakterizə etməyə çalışmaq lazımdır.

Bütün bu fəaliyyət növlərinin öz vəzifələri vardır və görülməli işləri isə müxtəlifdir. Uşaq bağçalarında musiqi tərbiyəsi sistemində bütün musiqi fəaliyyətlərinin bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olması nəzərdə tutulmuşdur və bu da imkan verir ki, uşaqlar hərtərəfli və harmonik inkişaf etsin.

ƏDƏBİYYAT

1. "Система музыкального воспитания К.Орфа" (Под ред. Л.А.Баренбойма). М-Л, 1970, стр 21,
2. Выготский Л.С. Психология искусства. М., Искусство, 1968, 576 с.
3. "Uşaqlar və mahnılar" O.M.Rəcəbov, "İşiq" nəşriyyatı, 1985, səh. 29-40-41.
4. Uşaq bağçalarında məktəbə hazırlıq qrupunda təlim və tərbiyə işləri proqramı. "Maarif" nəşriyyatı, 1986, 88 s.
5. Z.Sədrə qızı. Uşaq bağçalarında musiqi məşğələlərinin müntəxəbatı. B. 2005, Şirvan nəşr, 370 s.

Açar sözlər: musiqi tərbiyəsi, musiqi qavraması, musiqi xarakteri, bədii fəaliyyət, musiqi-estetik inkişaf, musiqili-didaktik oyunlar

6. R.Şəfəq. Göyərçinik biz. Bakı, "İşiq" nəşriyyatı, 1980, 120 s.
7. Rəcəbov O.M., Miriyeva U.M., "Musiqi və mədəni tərbiyə". Bakı, "Maarif" nəşriyyatı, 1995, 162 səh.
8. Uşaq bağçalarında musiqi tərbiyəsi. Bakı "Maarif" nəşriyyatı, 1985, 58 s.
9. İsayadə A.V. Musiqi və həyat. B. "Elm" nəşriyyatı, 1961, 56 s.
10. Məktəbəqədər müəssisələrdə tərbiyəvi təlim proqramı. "Təhsil" nəşriyyatı. Bakı 1998-ci il, 230 s.

Статья посвящена комплексному подходу к музыкальному воспитанию в дошкольных учреждениях Азербайджана.

В статье говорится о том, что музыкальное воспитание как система включает в себя цели, содержание, методы, организационные формы детской деятельности и управление воспитательными и дидактическими процессам. В статье нашли своё отражение труды Карла Орфа, Золтана Кодаи, Д.В.Кавалевского, Ю.Алиева, О.Раджабова в области по музыкальному воспитанию в дошкольных учреждениях.

По мнению автора статьи для детей средней, старшей и подготовительной к школе групп содержание музыкальной деятельности можно складывать из следующих компонентов:

1. Слушали музыки;
2. Пение: упражнение на развитие слуха и голоса, пение песен, песенное творчество;
3. Музыкально - ритмическое движения;
4. Игра на детских музыкальных инструментах.

Автор статьи приходит к заключению, что система музыкального воспитания предполагает гармоническое взаимодействие всех форм организации музыкальной деятельности детей.

Ключевые слова: музыкальное образование, музыкальное восприятие, музыкальный характер, художественная деятельность, музыкально-эстетическое развитие, музыкально-дидактические игры